ઐતિહાસિક મહત્ત્વ ધરાવતું આર્થિક સધ્ધર બનેલું મછાડ

જલાલપોર તાલુકાનાં કાંઠા વિસ્તારનું ઐતિહાસિક મહત્ત્વ ધરાવતું મછાડ ગામનાં સ્થાનિક લોકોની સુઝબુઝ અને સને ૧૯૧૮થી વિદેશમાં સ્થાયી થયેલા મછાડવાસીઓમાં મળતાં આર્થિક સહયોગથી વિકાસ કામોને તો વેગ મળ્યો જ છે. જયારે કોળી પટેલોનાં દરેક પરિવારોનું વિદેશ કનેકશનથી ગામને આર્થિક સધ્ધરતાની ગવાહી પૂરતી તસવીર જ મછાડ ગામનાં વિકાસની ગવાહી પૂરે છે.

ટાઉન ટોક
સરજુ મોદી

નવસારી રેલ્વેલાઈનથી પશ્ચિમના ગામો એટલે ગૌરવવંતો કાંઠા વિભાગ, ગાંધીજીની આઝાદીની ચળવળ દરમિયાન ખૂબ જ સક્રિય અને અંગ્રેજ સરકાર સામે સળગી ઊઠેલો એક ખૂબ જ ખમીરવંતો વિભાગ. જલાલપોર તા.નું મછાડ ગામ આવા એ ખમીરવંતા કાંઠા વિભાગનું એક ગામ છે. નવસારીથી પશ્ચિમે અંદાજે નવ કિલોમીટર દૂર પૂર્ણા નદીના કિનારે દોઢ કિલોમીટરની લંબાઈ ધરાવતું ત્રણ ફળિયામાં વહેંચાયેલું મછાડ ગામ છે. મછાડની પૂર્વમાં બોદાલી-જલાલપોર, પશ્ચિમે કરાડી મટવાડ, દક્ષિણે કોથમડી ગામ અને ઉત્તરે પૂર્ણા નદીનો કિનારો

મછાડની આર્થિક સધ્ધરતાથી ગામમાં જ વિજયા બેંક

આવેલો છે. મછાડ ગામની અથ્યારની વસ્તી અંદાજે ૨૦૦૦ માણસો હશે. જ્યારે ૨૦૦૦થી પણ વધારે મછાડના માણસો પરદેશમાં ખાસ કરીને ન્યૂઝીલેન્ડ, ઈંગ્લેન્ડ, કેનેડા, અમેરિકા અને સાઉથ આફ્રિકામાં વસે છે.

મછાડ ગામનું નામ અને મછાડ ગામમાં વસવાટ માટે અનેક વાયકાઓ ચાલે છે. ૫૦૦ વર્ષ કે તેનાથી પણ પહેલા આ ગામમાં વસવાટ થયો હોય એમ લાગે છે. પૂર્ણા નદી ત્યારે ઊંડી અને પાણીથી ભરપૂર નદી હતી અને પૂર્ણા નદી પર આવેલું નવસારી એક પ્રાચીન શહેર અને બંદર ત્યાં વિરામ લેતો હતો. પૂર્ણા નદીના આ સપાટ કિનારાની આજુબાજુ સુંદર ફળદ્રુપ જમીન મીઠાં પાણીના ત્રણ તળાવો અને મત્સ્યઉદ્યોગ માટે સુંદર લાંબોકિનારો આથી વહાણવટું કરતા અનેક માણસોના ધ્યાનમાં આ જગ્યા આવી હશે અને કોઈકે અહીં વસવાટની શરૂઆત કરી હશે. સુરત અને નવસારી તે જમાનામાં સુંદર બંદરો હોય ત્યાં દૂર દૂરથી જેવા

લાયબ્રેરી ફળિયા પંચનું મકાન

હતું. પ્રાચીનકાળમાં આવા નદીકિનારે વસેલા શહેરોનો મુખ્ય વેપાર વહાણ દ્વારા નદી માર્ગે કે સમુદ્ર માર્ગે થતો. પ્રાચીન નવસારી નગરીનો વેપાર પણ દૂર દૂરના શહેરો સાથે જ નહીં પરંતુ કે કોચીન, મલબાર, કાઠીયાવાડ, કચ્છ, સીંધ, પંજાબ, બલુચીસ્થાન, અફઘાનિસ્તાન, ઈરાન, અરબસ્તાન અને મીડલ ઈસ્ટના બીજા દેશોના વહાણો આવતા. આવા દૂરદેશથી

નવસારી કાંઠા વિભાગના અનેક ગામો નવસારી બંદરના વહાણવટાના વહેવારના કારણે જ દેશ પરદેશના સાગરખેડુ લોકોની વસાહત બન્યા હશે અને એ વસાહત મોટી થતા ગામનું રૂપ અને નામ ધારણ કર્યું હશે.

દૂર દૂરના દેશો સાથે સંકળાયેલો હતો. આથી પૂર્ણા નદી વાટે અનેક નાના મોટા વહાણોની અવરજવર થતી અનેતે વહાણો મછાડનો કિનારો સુંદર સપાટ અને કુદરતી સગવડવાળો હોવાથી આવેલું વહાણ કે એ વહાણમાં વેપાર અર્થે આવેલા લોકો કોઈક કારણસર પાછા એમના વતન ન જઈ શક યા હોય અને એમણે પણ કદાચ આ મછાડની જગ્યા પર વસવાટ કરી મછાડ ગામ વસાવ્યું હોય, સમય જતા વધુ લોકોએ ત્યાં આવી વસવાટ કર્યો

મછાડના દેશ પરદેશમાં વસતા કુટુંબોની મદદથી રૂા. ૨૨ લાખનો ફાળો કરી સુંદર આરોગ્ય કેન્દ્ર બાંધવામાં આવ્યું છે. રૂા. ૧૧ લાખ ફીક્સ ડીપોઝીટમાં મૂકી એના નિભાવની પણ સુંદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. આરોગ્ય કેન્દ્રએ મછાડનું ગૌરવ છે.

હોય અને આ રીતે મછાડ ગામમાં વસવાટ થયો હોય એમ લાગે છે. એટલું જ નહીં મછાડના નામ સાથે પણ કદાચ પરદેશને સંબંધ હોય તો નવાઈ નહી.

ભવાની માતાનું મંદિર

ઈરાન અફઘાનિસ્તાનની સરહદ પર મશાદ નામે એક મોટું, પવિત્ર શહેર છે. કદાચ એ જગ્યાના લોકોએ કોઈક રાજકીય કારણસર યા ધાર્મિક કારણસર યા કોઈક મજબુરીથી મછાડમાં વસવું પડ્યું હોય અને પોતાના જુના વતનની યાદમાં નવા વસવાટને મછાડ નામ આપ્યું હોય તેમ પણ લોકો કહે છે અને એ શક્ય પણ હોય શકે કારણ કે નવસારી નામ માટે પણ એવી જ એક વાયકા છે. પારસી લોકોએ પ્રથમ જ્યારે ઈરાનથી આવી નવસારીમાં વસવાટ કર્યો ત્યારે એ લોકોએ પણ નવસારીનું નામ ઈરાનમાં આવેલી સોરી નામની જગ્યા પરથી નવસોરી યાને કે નવી સોરી એમ પાડ્યું કે જે સમય જતા નવસારી કહેવાયું.

મારા અંદાજે નવસારી કાંઠા વિભાગના અનેક ગામો નવસારી બંદરના વહાણવટાના વહેવારના કારણે જ દેશ પરદેશના સાગરખેડુ લોકોની વસાહત બન્યા હશે અને એ વસાહત

(અનુસંધાન પાના નવ પર)

પેટા આરોગ્ય કેન્દ્ર

મછાડ ગામની જીવનજ્યોતિ વિદ્યાલયનું ખાતમુહૂર્ત માજી વડાપ્રધાન સ્વ. મોરારજી દેસાઇએ કર્યું હતું

જલાલપોર તાલુકાનું મછાડ ગામ ઐતિહાસિક મહત્ત્વ ધરાવે છે. ગાંધીજીનાં સત્યાગ્રહમાં ભાગ લેનાર મછાડ ગામે વિદેશમાં પણ નામના મેળવી છે. જ્યારે મછાડ ગામે ૧૯૬૧માં જીવનજ્યોતિ વિદ્યાલય બનાવવાનું ખાતમુહૂર્ત તે વખતનાં ભારત સરકારનાં નાણાંપ્રધાન સ્વ. મોરારજીભાઈ દેસાઈએ કર્યું હતું.

મછાડની જીવન જ્યોતિ વિદ્યાલય

મછાડ ગામની જીવનજ્યોતિ વિદ્યાલય બનાવવા માટે ગામલોકોએ જમીનનું દાન કર્યું હતું. પરંતુ વિદ્યાલયનું મકાન બનાવવા માટે ફંડફાળાની જરૂર હોય ગામનાં પરદેશમાં વસતાં લોકોએ દાનનો પ્રવાહ રેલાવ્યો હતો. જેમાં તે વખતે ન્યુઝીલેન્ડથી

(અનુસંધાન પાના નવ પર)

ગામલોકોએ જમીન દાનમાં આપી, જ્યારે સ્થાનિક તથા વિદેશમાં વસતાં દાતાઓએ આર્થિક બોજ ઉઠાવ્યો હતો

દક્ષિણગુજરાતનાંહળપતિઓનુંસમાજજીવન

હળપતિઓનું જીવન અનાવિલ, કણબી, પાટીદાર કે કોઈ પણ જાતિના મોટા ખેડૂતો સાથે મજૂરી દ્વારા જોડાયેલું જીવન છે. શ્રમ એનું સાધન છે. વફાદારીથી કામ કરવાનો એનો સ્વભાવ છે, છતાં માનવસહજ ગુણ-અવગુણ બંને એમાં સમાયેલા છે. વહેલી સવારે પતિ-પત્ની બંને વહેલા ઊઠી ધણિયામા (માલિક)ના ઘરે જાય છે. એમને એક મોટો લાભ મળેલો છે કે એ અસ્પૃશ્ય કે અછૂત નથી. બાકી અછૂતોની હાલત સવર્ણો વચ્ચે વર્ષો સુધી અલગાન ને નફરતભરી રહી છે. અછૂતો સવર્ણોના ફળિયામાં આવી ન શકે, કોઈ તેને અડે નહિ, કોઈ તેમને સારી નજરે જુએ નહિ. જ્યારે હળપતિ માલિક કુટુંબના એક સભ્ય જેવા છે. કોઈ પણ જાતની રોકટોક વિના એ માલિકના રસોડા સુધી પહોંચે છે. ઘર સફાઈ, છાણ-વાસીદું, કોઢ સાફ કરવી, વાડા વાળવા, જમીન પર સૂઈ જવું, ખેતીના વિવિધ કામો કરવા. આમ, ઘર અને ખેતી બંનેના મુખ્ય સેવક એ છે. ચાહ માલિક પીવડાવે, બપોરે જમવાનું આપે, જે ઘરે જઈ બાળકો સાથે જમે. પાછા સાંજ સુધી માલિકની સેવા કરે ત્યારે પણ વધેલા રોટલા કે ભાત એને આપવામાં આવે છે, જે એનો આધાર છે. વર્ષમાં બે જોડ કપડાં કરાવી આપે, જૂના જોડાં આપે તથા તહેવારોના દિવસે પૈસાની ભેટ તથા સારું ખાવાનું આપે. સાંજે પતિ-પત્ની બંને થોડા દારૂનું સેવન કરે અને શાંતિથી સૂઈ જાય. બીજે દિવસે સવારે જ ક્રમમાં જીવન શરૂ થાય છે. બાળકો ભણે નહિ ને ગોવાળિયા બને તો તેનું જીવન પણ આ જ પરંપરામાં બંધબેસી જાય છે.

હળપતિની એક વિશેષતા એ છે કે, જો એની પાસે બે દિવસ ચાલે એટલા પૈસા હોય તો એ આળસ કરી જશે અને કામ પર ન આવે... એડવાન્સ પૈસાની જરૂર હશે તો નમ્રતાથી માંગશે. પૈસા આપતા માલિક કહે કાલે સવારે વહેલો આવજે, ત્યારે હા કહે પણ બીજે દિવસે ન આવે. ઘરે બોલાવવા જાય તો ઠરીને વાત ન કરે. ચાલતા ચાલતા જ કહેશે આજે તો નથી ફાવવાનું ભાઈ.

હાલ સરકારી યોજનામાં ગાય મળે છે. તે ફોર્મ હળપતિના નામે ભરાઈ, પણ લઈ જાય કોઈ સાધનસંપન્ન માણસ અને તે હળપતિને બસો-પાંચસો રૂપિયા આપી દે, જેથી હળપતિ ખુશ ખુશ થઈ જાય. ભણતી છોકરીઓને મળેલી સાઈકલ (સરસ્વતી સાધના યોજના) પણ કેટલાકે વેચી ખાધી છે. આ મનોવૃત્તિ ત્યજાય નહિ ત્યાં સુધી ઉદ્ધાર નહીં થાય.

હળપતિની એક વિશેષતા એ છે કે, જો એની પાસે બે દિવસ ચાલે એટલા પૈસા હોય તો એ આળસ કરી જશે અને કામ પર ન આવે... એડવાન્સ પૈસાની જરૂર હશે તો નમ્રતાથી માંગશે. પૈસા આપતા માલિક કહે કાલે સવારે

ઘરમાં ''હનન' માંડે જેથી સગા-સ્નેહી અન્ય હનનમાં આવે છે. ઘર આવે તે પહેલાં જોરથી રડવાનું શરૂ કરે છે. સ્ત્રીઓ બોલતાં-બોલતાં રડે છે. જેને અહીંની ભાષામાં છેડો વાળીને રડવું કહેવાય છે. બહુ જ હતાશ દુ:ખી માણસ ઘણી વાર કહે છે કે, સમી સાંજના મરી ગયેલાનો છેડો પણ કેટલો વાળે?

(અનુસંધાન પાના નવ પર)

મછાડ ગામે રાષ્ટ્રપિતા મહાત્મા ગાંધીજી પધાર્યા હતા

ગાંધીજી ૧૯૩૦માં મીઠાના સત્યાગ્રહ માટે દાંડી પધાર્યા અને સત્યાગ્રહ પછી કરાડી ગાંધી કુટીરમાં આવી રહ્યા તે દરમિયાન આજુબાજુના ગામોમાં લોકોને તાડીના વ્યસનથી અટકાવવા, ખજુરા કાપવા અને આઝાદીની લડતનો રચનાત્મક કાર્યક્રમ સમજાવવા, પ્રવચન અને પ્રચાર માટે જતા. એ કાર્યક્રમના ભાગરૂપે તા.૨જી મે ૧૯૩૦ના રોજ પ્રથમ બોદાલી ગામે ખજુરા કાપી મછાડ આવેલા. મછાડ પરસોત્તમભાઈ બુધાના વાડામાં પ્રથમ એક ખજુરી કાપી એક મોટા મંચ પરથી મછાડના લોકો અને જમા થયેલી મોટી મેદની સામે જાહેર પ્રવચન કરેલું. આમ તા.૨જી મે ૧૯૩૦નો એ દિવસ મછાડના ઈતિહાસનો એક ધન્ય દિવસ કહી શકાય કારણ કે એ દિવસે ગાંધીજી જેવા એક યુગપુરુષના પગલા મછાડની ધરતી પર પડેલા અને તે માટે આપણે મછાડના દરેક ભાઈ બહેનો, વડીલો અને બાળકો ગૌરવ લઈ શકીએ કે અમારી મછાડની ધરતી પણ દરેક ભાઈ બહેનો, વડીલો અને બાળકો ગૌરવ લઈ શકીએ કે અમારી મછાડની ધરતી પણ ગાંધીજીના પુનિત પગલાથી પાવન થયેલી છે અને ભારતની આઝાદીનીલડતમાં મછાડ ગામે પણ ભાગીદાર છે. ગાંધીજીના આ પ્રવચન પછી મછાડના યુવાનોમાં ઘણી પ્રેરણા જાગેલી અને તેઓએ ખજુરા કાપવાનું અને દારૂતાડીના માંડવા સામે પીકેટીંગ કરવાનું કામ શરૂ કરેલું પરંતુ દારૂતાડીના માંડવાવાળા અને અંગ્રેજ સરકારના ખાંધીયા લોકોને આ ગમેલું નહીં અને આ યુવાનોને ખોટા બહાના હેઠળ પોલીસ કેસમાં સપડાવેલા. કેસ સુરત સેશન કોર્ટમાં ચાલેલો પરંતુ સર્વે ભાઈઓ નિર્દોષ છુટી ગયેલા.

ગાંધીજીના અસ્થિ મછાડમાં પણ દર્શન માટે મૂક્યા હતાં, જ્યારે પ્રાથમિક શાળામાં ગાંધીજીની પ્રતિમા પણ મૂકાઇ છે

મછાડનાં યુવાનોએ ધરાસણા સત્યાગ્રહ અને મટવાડમાં થયેલા ફાયરીંગમાં મછાડનાં પ્રેમા છીકા અને ભવન છીકાને ગોળી વાગી હતી

જેમાં અબ્દુલ કરીમ, ફૈજુમિયાં, સોમા રામજી, છીબા બાલા, પુના ઢેડા, નાના ભાણા, રવલા કાયા, નારણ દેવા,નારણ નાથા, સુખા ડાહ્યા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. દાંડીના મીઠાના સત્યાગ્રહ પછી

(અનુસંધાન પાના નવ પર)

ટાઉન ટૉક (અનુસંધાન પાના સાતનું)

મોટી થતા ગામનું રૂપ અને નામ ધારણ કર્યું હશે. સાગર ખેડવાની હિંમત કાંઠા વિભાગ લોકોને વારસામાં મળેલી હોય આજે આ ગામના હજારો લોકો એમના વડવાની સાગરખેડુ હિંમતના કારણે પરદેશમાં સ્થાયી થયા છે. પરદેશમાં વસતા ભારતના લોકોની ગામદીઠ સરેરાશ કાઢવામાં આવેતો મને ૧૦૦ ટકા ખાતરી છેકે કાંઠા વિભાગના ગામોની સરેરાશ સૌથી ઊંચી આવે. દા.ત. મછાડ, તવડી, બોદાલી, મટવાડ, કરાડી વગેરે ગામોની અત્યારે જે વસ્તી ગામમાં છે, તેના કરતા એ ગામોની વસ્તી પરદેશમાં અનેક ગણી છે. મછાડ ગામના ૨૦૦ કુટુંબો ન્યુઝીલેન્ડમાં છે. ઈંગ્લેન્ડમાં આનાથી પણ વધુ કુટુંબો છે. ઉપરાંત સાઉથ આફ્રિકા, ઈસ્ટ આફ્રિકા, કેનેડા અને અમેરિકામાં પણ મછાડના અનેક કુટુંબો સ્થાયી થયા છે.

મછાડમાં લાંબા સમયથી હિન્દુ અને મુસ્લિમોનો વસવાટ છે. મછાડ શબ્દ મુસ્લિમ નામ હોય એવો ભાસ આપે છે. તદ્ઉપરાંત મછાડમાં વહાણના માલિકો હતા, કુશળ નાવિકો હતા, અનેક મછવાઓ (નાના વહાણ) હતા. પૂર્ણા નદીમાં મછાડના કિનારે મોટા મોટા મગરમચ્છ પણ હતા, મસ્તાન નામનોકોઈ ફકીર પણ મછાડમાં વસેલો, મછાડ જંગલઝાડીવાળું હતું ત્યારે વાઘવરુ હતા અને એ વાઘવરુ સાથે બાથ ભીડનાર મસ્ત-મસ્તાન જેવા બહાદુર લોકો પણ હતા. મછાડનો કાંઠાવાડો તે જમાનમાં આજુબાજુના ગામો માટે સ્મશાનભૂમિ યાને મશાન હતું. મછાડનો કિનારો માછલા પકડવા માટે સુંદર સ્થળ હતું. એક મત મુજબ મછાડ એટલે સુંદર દેખાવવાળું ચિત્રમય સ્થળ. એમ પણ કહેવાય છે.

આમ મશાદ, મશહાદ, મસ્તાન-મસ્ત, મગરમચ્છ, મશાન વગેરે શબ્દો પરથી અપભ્રંશ થઈ અંતે મછાડ નામ આવ્યું હશે એમ લાગે છે. પરંતુ આ બધી શક્યતા કરતા મછાડના નામ અને વસવાટ ને ઈરાનના (Machhad. Meshhad) સાથે વધુ સંબંધ હોય એમ લાગે છે. ગામની મુખ્ય વસ્તીમાં હિન્દુ કોળી પટેલ અને મુસ્લિમો છે. જ્યારે થોડી વસ્તી હરિજનોની અને હળપતિઓની છે.

વાણીયાવાડ નામે વાડાની જગ્યા પણ છે, કદાચ ત્યાં કોઈક જમાનામાં વાણીયા લોકો રહેતા હશે એવો અંદાજ છે. ગામમાં સોની અને ઘાંચી પણ એક જમાનામાં રહેતા હતા. મુસ્લિમો અને હિન્દુઓએ ખૂબ જ લાંબાકાળથી મછાડમાં વસવાટ કર્યો હોય એમ લાગે છે કારણ કે જુની મસ્જિદમાં મુસ્લિમોની ૪૦૦-૫૦૦ વર્ષની પાકી કબરો હજી પણ હૈયાત છે. જ્યારે કેટલાક હિન્દુ કુટુંબોની વંશાવલી ૪૦૦-૫૦૦ વર્ષની નોંધ બતાવે છે. ઊંચા ગોરા-કદાવર બાંધાના મુસ્લિમો ઈરાન-ઈરાક અફઘાનિસ્તાન તરફના વંશ હોય એમ લાગે છે. જ્યારે હિન્દુઓ કેટલાક કુટુંબોની વંશાવલીના આધારે કાઠીયાવાડ, જુનાગઢ, સોમનાથ, રાજસ્થાન, મથુરા, વૃંદાવન, પાવાગઢ, ચાંપાનેર તરફના વતનીઓ હોય એમ લાગે છે.

જો કે વહાણવટુ અને મત્સ્ય ઉદ્યોગ સાથે સંકળાયેલા મછાડના અનેક કુટુંબોના કારણે ભારતના કિનારેના કુશળ નાવિકોના વંશ હોય એમ પણ લાગે છે. દરિયો ખેડવાની પ્રથમથી જ સાહસિકવૃત્તિ ધરાવતા અને વહાણમાં દૂર દેશ પરદેશ જવાની હામ ધરાવતા કોળી પટેલો ફક્ત મછાડના જ નહીં પરંતુ આખા કાંઠા વિભાગના કોળી પટેલો કોઈ અજબની કોમ હોય એમ લાગે છે. આજે દુનિયાના ખૂણે ખૂણામાં પ્રસરી ગયા છે અને અનેક ક્ષેત્રોમાં પ્રગતિ કરી રહ્યા છે.

ગામનો મુખ્ય વ્યવસાય ખેતી છે. પરંતુ કુટુંબદીઠ ખેતીની જમીન ઘણી જ ઓછી હોવાથી પુરુષોને જુના સમયથી બહારના કામો પર આધાર રાખવો પડતો. ગામના પુરુષો દૂરદૂરના શહેરોમાં કારખાનામાં બાંધકામ માટે પૂલોના બાંધકામ માટે અને રેલ્વેના બાંધકામ માટે જતા. જ્યારે વહાણના માલિકો અને કુશળ નાવિકો દેશ પરદેશના બંદરો પર માલની હેરીફેરી માટે જતા. કુવેત, એડન, બસરા વહાણમાં ગયેલા મછાડના ઘણા વ્યક્તિઓના નામ આજે પણ સાંભળવા મળે છે. ગાંધીજીની સાઉથ આફ્રિકાની સત્યાગ્રહની લડતના વરસો દરમિયાન પણ મછાડ ગામના કુટુંબો સાઉથ આફ્રિકામાં હતા. ગામથી પ્રથમ સાઉથ આફ્રિકા જનાર કુટુંબોમાં ભાણાભાઈ બાવા, ભીખાભાઈ બાવા, વલ્લભભાઈ પાંચીયા, પરસોતભાઈ ફકીર, ભાણાભાઈ છનીયા, છીકાભાઈ કલિયા, નથુભાઈ રામજી, ભોનીભાઈ રામજી, નાનાભાઈ રામજી, પ્રેમાભાઈ પરાગ. મકનભાઈ દયાળ, નાનાભાઈ જેરામ, બુધાભાઈ જેરામ, દુલ્લભભાઈ જેરામ, અચ્છુમિંયા વગેરેછે. ત્યાર પછી વીસમી સદીની શરૂઆતથી મછાડના ઘણા વ્યક્તિઓ ન્યુઝીલેન્ડ જતાં હતા અને તે પ્રવાહ ૧૯૨૦ સુધી ચાલુ રહેલો. ૧૯૨૦માં ન્યુઝીલેન્ડ સરકારે પરમીટ આપવાની બંધ કરેલી અને ૧૯૨૦ પહેલા જે વ્યક્તિઓ આવેલા તેમની પત્ની અને દીકરા દીકરી જ આવે એવો કાયદો કરેલો. ૧૯૨૦ પહેલા નીચેના વ્યક્તિઓ મછાડની ન્યુઝીલેન્ડ આવેલા. કેશાભાઈ દાજી લખા, પાંચાભાઈ દાજી લખા, પાંચાભાઈ દાજી વાલીયા, પુનાભાઈ દાજી વાલીયા, સુખાભાઈ પરસોત, સુખાભાઈ પરાગ, ગુલામભાઈ કાદર, હૈદરમિંયા, શેખુમિંયા, ગુલામભાઈ મહીઉદ્દીન, અમરૂલ્લા અચ્છુ મિંયા, સોમાભાઈ દાજી, ભાણાભાઈ મકન, રામાભાઈ મંગા, કાનજીભાઈ પાંચા, રામજીભાઈ કેશા, દેવાભાઈ વિસલા, ભાણાભાઈ રવજી, રવજીભાઈ કાયા, છીબાભાઈ બાલા, ભાણાભાઈ છીબા, બુધાભાઈ ખાપા, પરસોતભાઈ બુધા, બુધીયાભાઈ દીયાર, મંગાભાઈ ભુલા, નરસિંહભાઈ ઉંકા, જીવણભાઈ રણછોડ ફકીર, લખાભાઈ નારણ, નાનાભાઈ મઢી, મોતીભાઈ લખ્ખુ, નાનીયાભાઈ લખ્ખુ, મંગાભાઈ રવલા, દુલ્લભભાઈ રવલા, ગોવિંદભાઈ કાયા, રામાભાઈ દયાળ, પાંચાભાઈ મંગા, છીકાભાઈ જોગી, ઉંકાભાઈ રવલા, રામાભાઈ બાવા, જેરામભાઈ જોગી.

આજે ન્યુઝીલેન્ડમાં ૨૦૦ જેટલા કુટુંબો મછાડના રહેવાસી છે. ૧૯૩૫ પછી મછાડના વ્યક્તિઓ ઈસ્ટ આફ્રિકા, રોડેશીયા ગયા, ૧૯૫૫ પછી ઈંગ્લેન્ડ અને ૧૯૬૦ પછી કેનેડા, અમેરિકા આમ મછાડના અનેક કુટુંબો પરદેશમાં સ્થાયી થયા છે અને અંદાજે ૨૦૦૦ કરતા પણ વધારે લોકો પરદેશમાં સ્થાયી થયા છે અને તેના મોટાભાગના લોકો હજી પણ મછાડસાથે પોતાના લાગણીભર્યા સંબંધ જાળવી રહ્યા છે. અવારનવાર માદરે વતન મછાડની મુલાકાત લે છે, એટલું જ નહીં મછાડ ગામના કામોમાં અને ઉન્નતિમાં રસ લે છે અને કેટલાક ઉદાર દિલના વ્યક્તિઓ પોતાની સમૃદ્ધિથી હંમેશા મછાડ ગામના જાહેરકામો માટે ઉદારદિલે ફાળો આપે છે. મછાડથી પરદેશમાં વસેલા આવા થોડા ઉદાર દિલના વ્યક્તિઓના કારણે મછાડથી જાહેર મિલકત અને રિઝર્વ ફંડનો આંકડો ૩૫ લાખ રૂપિયાથી પણ વધારે ભેગો થયો છે અને માસ્તરકાકા જેવા ઈમાનદાર વ્યક્તિ એનો ખૂબ જ વ્યવસ્થિતરૂપે કારભાર ચલાવે છે. માદરે વતન મછાડ માટે આવું ઉદારદિલ ધરાવતા થોડા પરદેશવાસી ભાઈબહેનો ખરેખર અભિનંદનને પાત્ર છે, એટલું જ નહીં પરદેશમાં સ્થાયી થયેલા આવા ઉદાર દિલના સપુત્રો માટે માન અને ગૌરવ ઉપજે છે કારણ કે તેઓ હજી મછાડ પ્રત્યેનો માતૃપ્રેમ અને માનવતા ભુલ્યા નથી.

કેળવણી ક્ષેત્રે મછાડમાં શાળાની શરૂઆત એટલે ગામના વડીલો અને બાપદાદાઓની ગૌરવગાથા કહી શકાય. મછાડના બાપ-દાદાઓએ મછાડમાં શાળાની શરૂઆત કેવી રીતે કરેલી એ હકીકત મછાડના દેશપરદેશના અનેક ભાઈ બહેનોએ જાણવા જેવી છે. વરસો પહેલા મછાડમાં ભણતર માટે શાળા હતી જ નહીં. મછાડના બાળકોને બોદાલી યા કોથમડી પ્રાથમિક શાળામાં જવું પડતું. મછાડ ગામની શાળાની શરૂઆત પાટલા સ્કૂલથી થયેલી. પીર ફળિયાના તળાવની પાર પર કાલુકાકા વડના ઝાડની નીચે પટેલ ફળિયાના કેશાભાઈ નથ્થુ (જેઓ પગે અપંગ હતા) નામના કોઈ વ્યક્તિ બાળકોને અક્ષરજ્ઞાન આપતા. ઝાડની નીચેની આ પાટલા સ્કૂલ ગામમાં અક્ષરજ્ઞાન ધરાવતા વ્યક્તિઓએ વિના વેતને લાંબો સમય ચલાવી હતી. પાટલા સ્કૂલ ચાલતીહતી તે દરમિયાન પટેલ ફળિયા અને તાડ ફળિયા વચ્ચે સરકારી ખરાબાની જમીનમાં કાંકરીવાળા કુવા આગળ મીશન સ્કૂલ (ખ્રિસ્તી શાળા)ની શરૂઆત થયેલી. આ શાળામાં મકનભાઈ પરાગના જમાઈ પાછળથી શિક્ષક તરીકે આવ્યા હતા અને આ શાળાએ લગભગ ૪૦ વર્ષ સુધી મછાડના બાળકોને અક્ષરજ્ઞાન આપી મછાડને ઋણી બનાવ્યું છે. આ શાળા લગભગ ૧૯૦૨ થી ૧૯૩૪ સુધી ચાલી હતી.

મછાડમાં વ્યવસ્થિત પ્રાથમિક શાળાની શરૂઆત ૧૯૨૧માં થયેલી. મકનભાઈ દયાળ અને પહેલા સ્કૂલના કારભારીઓએ વડની બાજુમાં ખાડાકેરવાળી જમીન શાળા માટે દાનમાં માગી. આ જમીન એક પારસી ગૃહસ્થ મહેરવાનજી કે જેમનો ઓંજલના વતની હતા અને તે જમાનામાં એમનો પીઠાનો ધંધો હતો. મહેરવાનજીએ એ જમીન કેળવણીના ઉપયોગ માટે શાળા

રાધાકિષ્ણા મંદિર

બાંધવા માટે મછાડને દાનમાં આપી. નવસારી અને આજુબાજુના ગામોમાં પારસીઓની જુદા જ ઇતિહાસ અગ્ર રહ્યો છે. મછાડ પણ કેળવણી ક્ષેત્રે અને તેથી પારસી કોમનું ઋણી બન્યું હતું.

મછાડ ગામના રસ્તા અને એની સુધારણાનો ઇતિહાસ પણ જાણવા જેવો છે. વરસો પહેલા આજુબાજુના ગામોને જોડતા મછાડના રસ્તા ખૂબ જ સાંકડા અને અગવડભર્યા હતા. ઉત્તરે પૂર્ણા નદી આથી સામેપારના ગામો તવડી, મજ્જાપોર, દેલવાડા, ભીનાર, વાંસી તદ્ઉપરાંત જલાલપોર નવસારી સાથેનો વ્યવહાર મછવા દ્વારા નદીના માર્ગે થતો. જમીન માર્ગે પૂર્વમાં કલીની ખાડી ઓળંગી બોદાલી મોટાફળિયા થઈ જલાલપોરને જોડતો રસ્તો બળદગાડાનો રસ્તો હતો કે જે ગાડાની ગઢેરવાળો વાંકો ચુકો ને ચઢાણ ઉતરાણ વાળો હતો. તદ્ઉપરાંત બોદાલી ખાડીફળિયા થઈ જલાલપોરને જોડતો પગદંડીનો રસ્તો પણ હતો. દક્ષિણ કોથમડીને જોડતો નાળનો રસ્તો હતો. જ્યારે પશ્ચિમે ધલ્લાના ખારાંથી કરાડી મટવાડ જવાનો રસ્તો પગદંડીનો હતો. આમ, મછાડ ગામમાંથી બીજા ગામ જવાના રસ્તા ખૂબ જ મર્યાદિત અને અગવડભર્યા હતા.

મછાડના ત્રણ ફળિયાને જોડતાં અને ફળિયાના અંદરના રસ્તા પણ સાંકડા અને વાંકાચુકાં હતા. ૧૯૨૧માં મછાડમાં પ્રાથમિક શાળા બંધાતા તેમાં થોડો ઘણો સુધારો થયો. ૧૯૩૭માં અંગ્રેજ રાજ દરમિયાન કોંગ્રેસ પ્રાંતિક પ્રધાનમંડળના કારભાર દરમિયાન ગામમાં શેરી ઝાંપાઓના માર્ગ પહોળા કરવામાં આવ્યા હતા. દરેક ફળિયાએ પોતપોતાના ફળિયા માટે કામ ઉપાડી લીધું અને તે જાત મહેનતથી પૂરું કરવામાં આવ્યું.

ત્યાર પછી થોડા વરસો બાદ પ્રથમ પટેલ ફળિયાના રસ્તા પર કાદવ ઘણો પડતો હોવાથી રસ્તા પર કાંકરા નાખવાનું આયોજન કર્યું. જેના મુખ્ય પ્રણેતા લાલાભાઈ ભાણા અને હીરભાઈ ભાણા હતા. બીજા ફળિયાના ભાઈઓ પણ આ યોજનામાં સામેલ થયા. ફળિયાવાર રસ્તા પર કાંકરા નાખવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું અને તે માટે મછવાઓ ભાડે લાવવામાં આવ્યા. ગામના અનેક યુવાનોએ મછવામાં નદીમાંથી કાકરા ભરવા માટે જાતમહેનતની સેવા આપી. કાકરા મછવા દ્વારા નદીના કિનારા પર લાવવામાં આવ્યા અને કિનારા પર ફળિયાવાર મોટા મોટા ઢગલા કરવામાં આવ્યા. ચોમાસાની શરૂઆત થતા ફળિયાવાર કાંકરા રસ્તા પર નાખવામાં આવ્યા. આમ, શ્રમયજ્ઞ દ્વારા એક સુંદર કામ કરવામાં આવ્યું. ગામના દરેક ભાઈ બહેનોએ આ શ્રમયજ્ઞમાં ખૂબ જ સાથસહકાર આપ્યો. જ્યારે કેટલાક વડીલોએ આયોજન કરવામાં મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો. પટેલ ફળિયા અને ઉતારા ફળિયામાંથી લાલાભાઈ ભાણા, હીરાભાઈ ભાણા, કાનજી પાંચા, નારણ દેવા, કેશા દાજી, બનુમિયાં, માસ્તરકાકા, ગોવન નાના, રવજી દાજી, ભાણા ફકીર, નારણ નાથા, પરસોત સુખા વગેરે ભાઈઓ એ અગ્રભાગ ભજવ્યો, એ જ પ્રમાણે પીર ફળિયામાંથી રણછોડ ફકીર, નમા રામજી, છીકા ઝીણા, ઠેડા જસમત રવલા વગેરે જ્યારે તાડ ફળિયામાંથી દુલ્લભ દયાળ, રામા દયાળ, રામજી પરાગ, ગોપાળ ભુલા, ઉકા ગણેશ, સોમા રામજી, પુના ઠેડા, રમેશ દયાળ વગેરે ભાઈઓએ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો.

મછાડથી બોદાલી થઈ જલાલપોર નવસારીને જોડતી સડક બનાવવા માટેના પગલાં ૧૯૫૧માં શરૂ થયેલા. સર્વ પ્રથમ કલીની ખાડી આગળ પીચીંગ બાંધવા માટે ૩૦૦૦ રૂ.ની જરૂર હતી. ગામમાં ઘર દીઠ ૧૦ રૂ. પ્રમાણે ઉઘરાણું કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું અને આ કામ તે વખતે પરદેશથી આવેલા હિરાભાઈ ભીખા મકન અને હિરાભાઈ ધનજી કેશાને સોંપવામાં આવ્યું અને આ ભાઈઓએ જરૂરી પૈસા ગામને ઉઘરાવી આપ્યા. દુલ્લભ દયાળ, માસ્તરકાકા, રમેશ દયાળની દેખરેખ હેઠળ પીચીંગનું બાંધકામ પૂરું કરવામાં આવ્યું. ત્યાર પછી બોદાલી વલ્લભવિલાસના મકાનથી મછાડ તાડ ફળિયા સુધીનો રસ્તો પાંચ ફલાંગ લંબાઈ અને ૩૩ ફૂટની પહોળાઈનો બનાવવાની શરૂઆત કરી જેમાં ૩૦૦૦ રૂા. લોકલબોર્ડ તરફથી મળ્યા. આ રસ્તો વાંકોચુકો બનત પરંતુ રસ્તો સીધો જવા દેવા માટે નવસારીના શેઠ શ્રી નવરોજજી વાંદરીવાળા અને ખંડારકના ભાઈશ્રી રવજીભાઈ વલ્લ્મે તેમની કિંમતી જમીન આપી ખેતર વચ્ચેથી રસ્તો સીધો જવા દીધો અને જમીનની કિંમત પણ લીધી નહીં જે ખરેખર હૃદયની ઉદારતા કહી શકાય. કલીની ખાડી સુધી પહોંચવા રસ્તામાં આવતી બોદાલીના અન્ય ભાઈઓની જમીન પણ માંગવામાં આવી અને એ ભાઈઓએ પણ કિંમત લીધા વિના રસ્તા માટેની જમીન મફતમાં આપી એમના હૃદયની ઉદારતા બતાવી. કલીની ખાડીથી તાડફળિયા સુધીના રસ્તાની જમીન રામજીભાઈ પરાગ, ગોપાળભાઈ ભૂલા અને મછાડના અન્ય ભાઈઓએ પણ રસ્તા માટે મફતમાં જમીન આપી હૃદયની ઉદારતા દાખવી. આ રસ્તો મછાડ બોદાલી ધોરી રસ્તા સમિતિ અને ગ્રામપંચાયતના સહકારથી બનાવવામાં આવ્યો છે. જેનો ખર્ચ લગભગ ૭૦૦૦ રૂા. થયો.

ત્યાર પછી તાડ ફળિયાથી હરિજનવાસનો રસ્તો પણ ૩૩ ફૂટ પહોળો ગ્રામપંચાયતની મદદથી કરવામાં આવ્યો અને આ રીતે નવસારી-જલાલપોર-બોદાલી-મછાડને જોડતો રસ્તો મછાડ માટે ખૂબ જ મહત્ત્વનો રસ્તો મછાડને મળ્યો.

જીવનજ્યોતિ વિદ્યાલયના બાંધકામ પહેલા મછાડ કોથમડીને જોડતા રસ્તાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. કોથમડી જવા માટે નાળનો રસ્તો તો હતો જ. પ્રથમ તબક્કામાં મછાડ કાંકરીવાળા કુવાથી મકન દયાળના ખેતર સુધીનો રસ્તો ૩૩ ફુટ પહોળો કરવામાં આવ્યો. થોડા સમય પછી મકન દયાળના ખેતરથી કોથમડી આગળ નવસારી દાંડીને જોડતા રસ્તા સાથે જોડવામાં આવ્યો. મછાડ કોથમડીને જોડતા રસ્તા માટે મછાડ પેથાણ અને કોથમડીના ભાઈઓની જમીન વિનામૂલ્યે હાંસલ કરવામાં આવી છે. જ્યારે રસ્તાના ખર્ચ માટે ૩૫૦૦ રૂા. મછાડ વિદ્યામંદિર અને ૨૫૦૦ રૂા. મછાડ વિકાસ સમિતિ અને પંચાયત તરફથી અને થોડી મદદ સરકાર તરફથી મળી છે.

જીવનજ્યોત વિદ્યાલયના બાંધકામ પછી તાડ ફળિયાથી સ્કૂલ સુધીનો રસ્તો પહોળો કરવામાં આવ્યો તેમજ પીર ફળિયાથી સ્કૂલ સુધીનો રસ્તો બનાવવામાં આવ્યો અને વરસો પછી મછાડમાં લાલભાઈ ફકીરભાઈ નામે એક ખૂબ જ સેવાભાવી માણસ થઈ ગયા. જેમણે સીધી યા આડકતરી રીતે મછાડના જાહેર કાર્યોમાં ખૂબ જ સેવા આપી હતી. આરોગ્ય કેન્દ્ર સાથે સ્વ. લાલભાઈ ફકીરનું નામ જોડી મછાડ ગામે એની નિઃસ્વાર્થ ભાવનાની સેવાની કદર

૧૯૬૦-૬૧માં ગોવિંદભાઈ કાયા તરફથી પુસ્તકાલય માટે રૂા. ૩૫૦૦નું દાન મળ્યું તે પૈસા અને સરકાર તરફથી રૂા. ૨૫૦૦ મળ્યા. તેમાંથી લાઈબ્રેરીનું મકાન બાંધવામાં આવ્યું અને ગોવિંદભાઈની સેવાના કદરરૂપે ગોવિંદભાઈ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નામ આપવામાં આવ્યું.

કરી છે. સરકારની મદદ વિના મછાડના દેશ પરદેશમાં વસતા કુટુંબોની મદદથી રૂા. ૨૨ લાખનો ફાળો કરી સુંદર આરોગ્ય કેન્દ્ર બાંધવામાં આવ્યું છે. રૂા. ૧૧ લાખ ફીકસ ડીપોઝીટમાં મૂકી એના નિભાવની પણ સુંદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. આરોગ્ય કેન્દ્રએ મછાડનું ગૌરવ છે. ગોવિંદભાઈ કાયા ન્યુઝીલેન્ડથી રીટાયર્ડ થઈ મછાડ આવી સ્થાયી થયા હતા. એમણે પાછલી જિંદગીનો બધો સમય નિઃસ્વાર્થભાવે મછાડના જાહેરજીવનના કાર્યોમાં વાપર્યો છે. ૧૯૬૦-૬૧માં ગોવિંદભાઈ કાયા તરફથી પુસ્તકાલય માટે રૂા. ૩૫૦૦નું દાન મળ્યું તે પૈસા અને સરકાર તરફથી રૂા. ૨૫૦૦ મળ્યા. તેમાંથી લાઈબ્રેરીનું મકાન બાંધવામાં આવ્યું અને ગોવિંદભાઈની સેવાના કદરરૂપે ગોવિંદભાઈ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નામ આપવામાં આવ્યું. પુસ્તકાલયના મકાનને લગોલગ પંચાયત માટે પણ એક રૂમ બાંધવામાં આવ્યો.

૧૯૬૧માં શ્રી મોરારજીભાઈ દેસાઈના હસ્તે ખાતમુહૂર્ત કરાવી શાળાનું સુંદર મકાન ૧૯૬૩માં પૂરું કરવામાં આવ્યું. રૂા. ૧ લાખ ૧૦ હજારનો દેશ પરદેશમાં ફાળો કરવામાં આવ્યો હતો. જેમાં ન્યુઝીલેન્ડનો ફાળો અગ્ર રહ્યો છે. શાળાના બાંધકામમાં માસ્તરકાકા, દુલ્લભભાઈ દયાળ અને ગોવિંદભાઈ કાયા ઉપરાંત મછાડના અનેક કાર્યકરોની સેવા અગ્ર રહી છે. આરોગ્ય કેન્દ્રની જેમ જીવનજ્યોત વિદ્યાલય પણ મછાડનું એક ગૌરવ છે.

૭૦ હજાર રૂપિયાનું ફંડ કરી ફીકસ ડીપોઝીટમાં (વિજ્યા બેંક) મુકવામાં આવ્યા છે અને તેના વ્યાજમાંથી અવારનવાર જરૂરત મુજબ મકાનની મરામત કરવામાં આવ્યા છે. શ્રી મગનભાઈ જેરામ, ન્યુઝીલેન્ડ તરફથી એક અનામત ફંડ શાળાને આપવામાં આવ્યું છે અને તેના વ્યાજમાંથી દર વર્ષે ૧ થી ૭ ધોરણની વાર્ષિક પરીક્ષામાં પહેલા, બીજા અને ત્રીજા નંબરે પાસ થનાર બાળકોને ઈનામ આપવામાં આવે છે. નવા જમાનમાં બાળકો પાછળ ન પડી જાય તે માટે ધો. ૫-૬-૭ માટે કોમ્પ્યુટર કલાસો ચલાવવામાં આવે છે. ૧૯૯૯ સુધીમાં ૨ લાખ ૨૦ હજાર રૂપિયાનું ફંડ મળ્યું છે. શાળાના જુના મકાનમાં સ્વ. લાલભાઈની મદદથી સહકારી મંડળી ખોલી. ગામના શેર હોલ્ડરો દ્વારા સસ્તુ અનાજ કરિયાણા ગામના અને આજુબાજુના ગામના લોકોને સસ્તાભાવે વેચવામાં આવે છે. જેનો લાભ અનેક લોકો લે છે.

વરસો પહેલા શરૂ કરેલી સહકારી મંડળીએ સુંદર પ્રગતિ કરી છે. ઈ.સ. ૨૦૦૨માં ૩ લાખ ૫૧ હજાર રૂા.ના ખર્ચે નવું મકાન બાંધવામાં આવ્યું છે. જેનું ઉદ્ઘાટન વલ્લભભાઈ નાનાભાઈ, સ્કૂલ ફળિયા, મછાડના હસ્તે તા. ૧૬-૬-૨૦૦૨ના રોજ કરવામાં આવ્યું અને સોસાયટીનો કારભાર નવા મકાનમાંથી કરવામાં આવે છે. શાળાના કમ્પાઉન્ડમાં ગામના ફંડમાંથી વિજ્યા બેંકનું મકાન બાંધી બેંકને ભાડે આપ્યું છે અને એ ભાડામાંથી બાલમંદિર ચલાવવામાં આવે છે. બાલમંદિર ચલાવવાનો મહિનાનો ખર્ચ અંદાજે રૂા. ૧૪૦૦ થાય છે. સ્કૂલ ફળિયાના ભાઈઓના સહકારથી જુની સ્કૂલની બાજુમાં સુંદર મંદિર બનાવવામાં આવ્યું છે અને શ્રી રાધાકૃષ્ણની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. ગાયત્રી માતાના ભક્તજનો થકી એક નાનું પણ સુંદર ગાયત્રી મંદિર બાંધવામાં આવ્યું છે, જ્યાં નિયમિત આરતી અને અવારનવાર યજ્ઞવિધિ કરવામાં આવે છે. તાડ ફળિયામાં એક નાનું પણ સુંદર ભવાની માતાનું મંદિર છે. તાજેતરમાં (૨૦૦૪માં) તાડ ફળિયાના ભાઈ બહેનોએ આ મંદિરની જગ્યા આગળ મોટું ભવાની માતાનું મંદિર અને શિવ મંદિર બાંધવાની યોજના કરી છે. આ યોજનાના ફંડમાં મૂળ તાડ ફળિયાના રહેવાસી પરંતુ ઈંગ્લેન્ડમાં સ્થાયી થયેલા શ્રી ભીખાભાઈ સોમાભાઈ પટેલ તરફથી દસ લાખ રૂપિયાનું દાન મળ્યું છે. મંદિર નવેમ્બર ૨૦૦૪માં પૂરું થશે. મંદિરની બાજુમાં એક મોટો હોલ પણ બાંધવાની યોજના વિચારી રહ્યા છે. જુના સમયથી ગામમાં એક પીરની સુંદર જગ્યા છે. જ્યાં હિન્દુ-મુસ્લિમ બંને કોમના લોકો આસ્થાપૂર્વક બાધા-માનતા ચઢાવે છે. પીરનું જ્યાં જુનું મકાન હતું ત્યાં હવે નવું સુંદર મકાન બનાવવામાં આવ્યું છે. મુસ્લિમ ભાઈઓની વસ્તી નજદીક એક સુંદર મસ્જિદ બાંધી મુસ્લિમભાઈઓ નિયમિત નમાજ પઢવી, બાંગ પોકારવી વગેરે પ્રવૃત્તિઓ કરે છે.

મછાડનાં રામાભાઈ પટેલ સને ૧૯૫૨માં મોરારજી દેસાઈ સામે ચૂંટણી લડ્યા હતાં

જલાલપોર તાલુકાનાં મછાડ ગામે સને ૧૯૦૬માં જન્મેલા રામાભાઈ દયાળભાઈ પટેલે રાજકારણમાં ઝંપલાવી મોરારજી દેસાઈ સામે સને ૧૯૫૨માં ચૂંટણી લડ્યા હતાં. સને ૧૯૬૪-૬૬ દરમિયાન મુંબઈ શેરબજાર મંડળનાં પ્રમુખ પણ બન્યા હતા.

મછાડનાં રામાભાઈ દયાળજીભાઈ પટેલે સને ૧૯૩૪માં મુંબઈમાં કોળી સમાજની સ્થાપના કરી હતી અને ટૂંક સમયમાં કોળી સમાજ માટે મકાન પણ લીધું હતું. જેમાં કોળી કોમનાં ગરીબ વિદ્યાર્થીઓ મુંબઈ રહી ભણી શકે. તેવું આયોજન તેમણે કર્યું હતું. તેમણે નેશનલ રેયોન કંપનીમાં કાંઠા વિભાગનાં અનેક ભાઈઓને નોકરી અપાવી હતી. જ્યારે ૧૯૫૨માં મુંબઈ રાજ્ય વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં ઊભા રહ્યા અને ફક્ત ૩૮૨૦ મતથી હારી ગયા હતાં. ૧૯૫૩-૫૫ની મહાગુજરાત ચળવળમાં ખુબ જ સક્રીય કાર્યકર તરીકે કામ કર્યું હતું. સને ૧૯૫૭ની ગુજરાત વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં પણ મહાગુજરાત જનતાં પરિષદનાં ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડ્યા હતાં.

આ ઉપરાંત મછાડ ગામનાં રમેશભાઈ દયાળભાઈ પટેલે કોલેજનું શિક્ષણ મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાં લઈ પ્રથમ બી.એ. થયા હતાં અને ૧૯૫૬-૫૭માં એલ.એલ.બી. થઈ મછાડ અને કાંઠા વિભાગનાં ગામોમાંથી પ્રથમ બેરીસ્ટર થયા હતાં. રમેશભાઈ રાજકીય રીતે પણ સક્રીય રહ્યા હતાં. તેમણે ૧૯૬૨માં જયપ્રકાશ નારાયણમાં સમાજવાદી પક્ષનાં ઉમેદવાર તરીકે જલાલપોર વિભાગમાં વિધાનસભાનાં પ્રતિનિધિ તરીકે ચૂંટણી લડ્યા હતાં. જેમનું સને ૧૯૮૫માં અવસાન થતાં મછાડ ગામવાસીઓએ એક સુંદર સેવક ગુમાવ્યાનું દુઃખ વ્યક્ત કર્યું હતું. મછાડ ગામનાં યુવાનોએ ન્યુઝીલેન્ડમાં પણ આંતરરાષ્ટ્રીય રમતગમત ક્ષેત્રે સારી નામનાં મેળવી છે.મછાડ ગામનાં ધર્મેશ પૂના અને અલ્પેશ પૂના બંને ભાઈઓ ન્યુઝીલેન્ડ હોકી ટીમમાં સ્થાન પામી પાકિસ્તાન આર્જેન્ટીના સામે રમ્યા હતાં. જ્યારે જયંતી કેશવ અને અરવિંદ જસમતે હોકીમાં કારકિર્દી મેળવ્યા પછી ઓકલેન્ડ અને ન્યુઝીલેન્ડની જુદી જુદી કક્ષાની ટીમનાં વ્યવસ્થાપક, કારભારી, પસંદગીકાર, જેવા જુદા જુદા સ્થાનો પ્રાપ્ત કર્યા છે અને હવે નવી પેઢીનાં યુવાનોને તક મળતાં રમતગમત ઉપરાંત અનેક ક્ષેત્રમાં પ્રગતિ કરી રહ્યા છે અને રાષ્ટ્રીય યા આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થાનો પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે.

મછાડનાં ન્યુઝીલેન્ડની રાષ્ટ્રીય હોકી ટીમ ઉપરાંત ક્રિકેટની ટેસ્ટ મેચમાં પણ સ્થાન પામ્યા છે

મછાડ ગામની જીવનજ્યોતિ (અનુસંધાન પાના સાતનું)

આવેલ નારણભાઈ રામજીકેશા, રમણભાઈ વલ્લભ અને ડાહ્યાભાઈ છકા ગામનાં આસામ, બિહાર, કલકત્તા, ટાટાનગર, દુર્ગાપુર, ફરકેલા અને ભીસાઈ ફંડ કરવા ગયા હતાં. ત્યાર બાદ ન્યુઝીલેન્ડમાં ત્રણ ત્રમ વખત ફંડ ઉઘરાવવું પડ્યું હતું. મકાન તૈયાર કરતાં ખર્ચનો આંકડો એક લાખ ઉપર થયો હતો. તેમાં ન્યુઝીલેન્ડનો ફાળો મોટો રહ્યો હતો. જેમાં લોકલ બોર્ડ રૂા. ૨૨,૦૦૦ની ગ્રાંટ આપી હતી.

ઈસ્ટ આફ્રિકાનો ફાળો રૂા. ૧૭૦૦૦ રહ્યો જ્યારે સાઉથ આફ્રિકાથી રૂા. ૭૦૦૦ આવ્યા હતા. દુર્ગાપુર-ટાટા તરફથી રૂા. ૭૦૦૦નો ફાળો આવ્યો હતો. મફતલાલ મીલ તરફથી ૩ હજાર રૂપિયા મળ્યા હતા. જ્યારે ગામના અન્ય લોકો અને કાર્યકરો તરફથી પણ નાનો મોટો ફાળો મળ્યો હતો. મકાન પૂરું કરવામાં અને શાળાને જોડતા રસ્તા બનાવવામાં ગામના લોકોને ખૂબ સહકાર રહ્યો હતો. કાર્યનો મોટો ભાર ઊંચકવામાં માસ્તરકાકા, ગોવિંદભાઈ કાયા અને દુલ્લભબાઈ દયાળની ત્રિપૂટીએ ખૂબ જ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો હતો. જ્યારે રમેશભાઈ દયાળ, હીરાભાઈ કેશા, ડાહ્યાભાઈ છકા, સુખાભાઈ નાના, ધનજીભાઈ કેશા, લાલભાઈ ફકીર, સોમાભાઈ વલ્લભ વગેરેનો ખૂબ જ સાથ સહકાર રહ્યો હતો. મછાડના સદ્ભાગ્યે થોડા વરસો પછી મછાડના જ વતની શ્રી મગનભાઈ લખા મછાડની શાળા માટે હેડમાસ્તર તરીકે આવ્યા, જ્યારે લાલભાઈ ફકીર તાલુકાપંચાયત અને સહકારી મંડળીના એક મુખ્ય કાર્યકર બન્યા. માસ્તરકાકા, મગનભાઈ અને લાલભાઈ મળી મછાડની શાળા માટે અનેક યોજનાઓ વિચારવા લાગ્યા. ૧૫મી ઓગષ્ટ, ૨૬મી જાન્યુઆરી જેવા રાષ્ટ્રીય તહેવારો પર સમૂહભોજન રાખી પરદેશથી આવેલા ભાઈ બહેનોને હારતોરા કરી માનસન્માન આપી અનેક ફંડોની શરૂઆતકરી.

આ વરસો દરમિયાન દયાળભાઈ સુખા અને મોરારભાઈ નામ ઈંગ્લેન્ડથી રીટાયર્ડ થઈ અવારનવાર દેશ અને મછાડની મુલાકાત લેવા લાગ્યા. એક વિદાય સમારંભમાં મોરારભાઈ નમાને જણાવવામાં આવ્યું કે મછાડની શાળા માટે ટોઈલેટની ખાસ જરૂર છે અને શક્ય હોય તો બાળકો માટે બેસવાની બેન્ચ. મોરારભાઈ નમાએ ઈંગ્લેન્ડ જઈ મછાડના મંડળને આ જરૂરિયાત રજૂ કરી. ઈંગ્લેન્ડના ભાઈઓએ ૧૯૮૦ની આજુ બાજુ તરત રૂા. ૩૬૦૦૦ના ખર્ચે ટોઈલેટ બંધાવી આપ્યા અને રૂા. ૩૦૦૦ના ખર્ચે મછાની જીવનજ્યોતિ વિદ્યાલયના બાળકો માટે બેન્ચની વ્યવસ્થા પણ કરી દીધી કે જે માટે ઈંગ્લેન્ડનું મંડળ ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે.

શાળાનું મકાન તૈયાર થયા પછી એમાં ભણતર ઉપરાંત ભણતરને લગતી અનેક પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવી છે. અંગ્રેજીના કલાસો ચાલે છે. ગણિતના ટ્યુશન કલાસ પણ ચાલે છે અને આ કોમ્પ્યુટર યુગમાં મછાડની ગુજરાતી શાળાના બાળકો માટે કોમ્પ્યુટર પણ મુકાઈ ગયા છે.

પરદેશથી મછાડ જતા અનેક ભાઈ બહેનો મછાડની શાળાની મુલાકાત લે છે અને શાળાને નાની મોટી રકમનું દાન કરી આવે છે. પરિણામે શાળાના ફંડમાં સારી એવી રકમ ભેગી થઈ છે. ઈ.સ. ૨૦૦૦માં દયાળભાઈ સુખાએ એક લાખ રૂપિયા આપ્યા જ્યારે બીજા ૧ લાખ રૂપિયા ફંડફાળાથી ભેગા કરી શાળાની ફરતે પાકું કમ્પાઉન્ડ બનાવવામાં આવ્યું છે. ૧૯૯૭માં ન્યુઝીલેન્ડના મંડળે ૮૦ હજાર રૂપિયાના ખર્ચે મછાડની શાળાને ઓઈલપેન્ટ કરાવી આપ્યો. જે માટે ન્યુઝીલેન્ડનું મંડળ પણ ધન્યવાદને પાત્ર છે. કેનેડા અને અમેરિકા તરફથી પણ પૈસાનો પ્રવાહ શરૂ થયો છે અને વિદ્યાલય મછાડનું ગૌરવ બની રહી છે.

મછાડ ગામે રાષ્ટ્રપિતા (અનુસંધાન પાના સાતનું)

એક મધરાત્રે ગાંધીજીને કરાડી ગાંધીકુટીરમાંથી પકડી લેવામાં આવ્યા. પરંતુ તે પહેલા તો ધારાસણામાં મીઠાનો સત્યાગ્રહ, ત્યાંથી મીઠું લૂંટવાનું આયોજન થઈ ચૂક્યું હતું. આ સત્યાગ્રહની સરદારી સરોજીની નાયડુએ લીધી અને ચૂંટેલા સ્વયંસેવકોએ એમાં ભાગ લેવાનું હતું. મછાડ ગામમાંથી બે ભાઈઓને એ સત્યાગ્રહ માટે પસંદ કરવામાં આવેલા જેમના નામો સોમાભાઈ રામજી અને સોમાભાઈ સુખા છે. આ બંને ભાઈઓએ આ ધારાસણા સત્યાગ્રહમાં ભાગ લીધેલો અને ઘણો માર ખાધેલો. જેનું ગૌરવ મછાડવાસી ભાઈઓ આજે પણ લે છે.

૧૯૪૨ની હિંદ છોડોની લડત વખતે મટવાડમાં કાંઠાવિભાગના ગામોની એક મોટી સભા મળેલી. સભા પછી એક મોટા સરઘસનું આયોજન થયેલું આ સભા અને સરઘસમાં ભાગ લેવા મછાડના ઘણા યુવાનો ગયેલા. આ સરઘસ જ્યારે મટવાડ ઉતારા આગળની નાળમાંથી પસાર થતું હતું ત્યારે અંગ્રેજ સરકારના પોલીસોએ લોકોને ઉશ્કેરવા અને ખોટી રીતે હેરાનગતિ કરવા સરઘસના લોકો પર લાઠીચાર્જ કરેલો. વાતાવરણ વધુ ઉગ્ર થતાં પોલીસોએ ગોળીબાર કરેલો. લાઠીચાર્જ અને ગોળીબારથી અનેક લોકો ઘવાયેલા અને કરાડી મટવાડના ત્રણ ભાઈઓનું મૃત્યુ થયેલું. શહીદીને વરેલા અને સામી છાતીએ જુલમ સામે માથું ઉંચકનાર ઈતિહાસના પાના પર કાંઠાવિભાગની પ્રજાનું ખરું ખમીર રજૂ કરતો આ પ્રસંગ ખરેખર ગૌરવજનક છે.જેમાં કાંઠાવિભાગના અનેક ભાઈબહેનો ઘાયલ થયેલા. આ સરઘસમાં મછાડના બે ભાઈઓને પણ ગોળી વાગેલી. જેમના નામ પ્રેમાભાઈ છીકા ભંગીયા અને ભવનભાઈ છીકાભાઈ કલ્યા છે. જ્યારે પોલીસો પાસેથી બંદુક ઝુટવવામાં તાડફળિયાના નાનુભાઈ ડાહ્યાનું નામ સાંભળવા મળે છે. તદ્ઉપરાંત મટવાડ ઉતારા આગળ પોલીસે અને સરઘસ વચ્ચે જે ઝપાઝપી થયેલી તેમાં પણ કરાડીના રામાભાઈ ઉકાને એક પોલીસ બંદુક વડે ફટકો મારવાની તૈયારીમાં હતો. ત્યારે મછાડનાં એક યુવાન પરષોત્તમભાઈ કેશવજીએ સમયસૂચકતા વાપરી પોલીસને પેટમાં લાત મારી પોલીસને પાડી નાખ્યો હતો.

ફરિયાદ મંચ

ધોળીકુઇ ગામે રાજય ધોરીમાર્ગનો બાકી માર્ગ કયારે રીપેર થશે?

મહેશભાઇ જોષી- ધોળીકુઇ

મહુવા તાલુકા ધોળીકુઈ ગામમાંથી પસાર થતાં રાજય ધોરી માર્ગનો ૫૦૦ મીટર રિપેરીંગ સમયે છોડી દેવાયો જે આજદીન સુધી ન બનાવાતાં વાહનચાલકો ભારે પરેશાની ભોગવી રહ્યા છે.

ધોળીકુઈ ગામમાંથી પસાર થતો રાજય ધોરીમાર્ગ નં. ૧૬૫ ગામને બે ભાગ વહેંચતો નીકળે છે. ધોળીકુઈ ગામની અંદર અંદાજે કે હજાર મીટરનો રસ્તો જે મહુવા નવસારી રાજય ધોરીમાર્ગ પર આવેલ છે અને આ માર્ગ રીકારપેટીંગ ખાતે ૫૦૦ મીટરનો માર્ગ છોડી દેવામાં આવેલ છે.

ખાતાકીય તપાસ કરતાં માર્ગ આર.સી.સી. બનાવવાનું જણાવેલ છે. પરંતુ છેલ્લા આઠ મહીના થવા છતાં આ માર્ગ ખોદી કાઢેલ છે. જયારે આજ માર્ગ ઉપર આગળનાં ભાગનાં નિહાલી ગામને આરસીસી ગરનાળું બનાવવામાં આવેલ છે. છતાં આ માર્ગ બનાવવામાં આવતો નથી.

ઉપરોકત માર્ગની આજુબાજુનું સાઈડ સોલ્ડરીંગ મજબુત બનાવવા માટે જે કાચા મેટલ પાથરી બનાવવાનું હોય છે તે પણ કરવામાં આવેલ નથી. ભાજપ- કોંગ્રેસનાં નેતાઓ પણ આ માર્ગનો ઉપયોગ અવરનવર કરતાં હોવા છતાં કોઈ ધ્યાન આપતું નથી. તો આ માર્ગ બનાવવા અંગે ગ્રામજનોનો અને પંચાયત સત્તાધીશોએ વારંવાર રજૂઆત કરવા છતાં માર્ગ રિપેર કરાતો નથી. માર્ગ-મકાન વિભાગનાં ભ્રષ્ટ અધિકારીઓ માર્ગ રિપેર કરવાનાં કામમાં ગોબાચારી કરી ગયા હોવાની સંભાવના ગામલોકો વ્યકત કરી રહ્યા છે. બિસ્માર માર્ગના લીધે માર્ગ પરથી ઉડતી ધૂળ ગામલોકોનાં આરોગ્ય માટે પણ હાનિકારક છે. ત્યારે માર્ગ તાકીદે બનાવવામાં આવે એવી ગ્રામજનોની માંગ છે.

માર્ગ બની ગયો સાઇડ સોલ્ડરીંગમાં ક્વોરી સ્પોઇલ નાંખવાનું કામ અઠવાડીયામાં કરાશેઃ ડી.ઇ.

માર્ગ-મકાન વિભાગ કહે છે કે...

ધોળીકુઈ ગામે રાજય ધોરીમાર્ગનો બાકી માર્ગ બનાવવા અંગે બારડોલી માર્ગ મકાન વિભાગનાં ડે.ઈ.ગાંધીનો સંપર્ક કરતાં તેમણે જણાવેલ કે આર.સી.સી. માર્ગ બનાવાતાં વાર લાગે પરંતુ હાલ માર્ગ બની ગયો છે. સાઈડ સોલ્ડરીંગમાં ક્વોરી સ્પોઈલનું કામ બાકી છે. જે અઠવાડીયામાં પૂર્ણ કરવામાં આવશે.

વાચકોને આમંત્રણ

વિવિધ ગામોની સમસ્યાઓને વાચા આપવા માટે 'ગુજરાતમિત્ર'નો 'આસપાસ ચોપાસ' વિભાગ આપને આવકારે છે. આપના ગામના પ્રશ્ન અને સમસ્યા આ સાથેની કૂપન સાથે મોકલી આપો. નામ અને શકય હોય તો ફોન નંબર અવશ્ય લખવો, તમે નામ જાહેર કરવા નહીં માંગતા હોય તો તે પ્રકાશિત નહીં કરાય.

ફરિયાદ મંચ
આસપાસ ચોપાસ વિભાગ,
ગુજરાતમિત્ર, સોનીફળિયા, સુરત

દક્ષિણ ગુજરાતનાં હળપતિઓનું (અનુસંધાન પાના સાતનું)

વહેલો આવજે, ત્યારે હા કહે પણ બીજે દિવસે ન આવે. ઘરે બોલાવવા જાય તો ઠરીને વાત ન કરે. ચાલતા ચાલતા જ કહેશે આજે તો નથી ફાવવાનું ભાઈ. ઘણી વાર એને ઢીલો કરવા માટે પટેલ કે આગેવાન ઘરે બોલાવે, બેપાંચ ગાળો બકે અને ચોરીના મામલામાં બેચાર તમાચા પણ મારે. ગામમાં પોલીસ કે ફોજદાર આવ્યા હોય ત્યારે સામે થનાર હળપતિને ટીપાવી પણ નાંખે. ગામની સમિતિ પણ દંડ કરે જેથી એ સદા સારો વ્યવહાર કરે, એવી ચાલો ચાલતી રહે છે. બની બેઠેલી સવર્ણોની ગામ સમિતિ એમને દબાયેલા રાખવા માટે આવું કરતી રહે છે, તે સત્ય છે.

હળપતિ માને છે કે, લાખ મળવાના નથી ને આપણે લખેરી (લખપતિ) થવાનાં નથી, જેથી વર્તમાનને ભોગવી લેવો. આવતી કાલની ચિંતા હળપતિ ન કરે. થોડામાં સંતોષ માની લે, પૈસા મળે તો લાંબો વિચાર ન કરે, ઝટ ખર્ચી નાંખે. ૧૯૬૮ની રેલમાં મફતલાલ શેઠે રેલપીડિતોને સારી મદદ કરેલી. જેવી કે થાળી-વાડકા, દીવો, ઓઢવાના ચારસા તથા રોકડ રકમ, કેટલાયે આ ચારસા પણ વેચી ખાધેલા. હાલ સરકારી યોજનામાં ગાય મળે છે. તે ફોર્મ હળપતિના નામે ભરાઈ, પણ લઈ જાય કોઈ સાધનસંપન્ન માણસ અને તે હળપતિને બસો-પાંચસો રૂપિયા આપી દે, જેથી હળપતિ ખુશ ખુશ થઈ જાય. ભણતી છોકરીઓને મળેલી સાઈકલ (સરસ્વતી સાધના યોજના) પણ કેટલાકે વેચી ખાધી છે. આ મનોવૃત્તિ ત્યજાય નહિ ત્યાં સુધી ઉદ્ધાર નહીં થાય. ચૂંટણી ટાણે પક્ષો પણ એનો દુરુપયોગ કરે છે. ભાડું ને પૈસા આપી રેલી ભરાવે છે. ત્યાં જમાડે એ છેલ્લે દારૂ પીવડાવે છે. આટલા પ્રલોભનમાં પોતાનો મહામૂલો અધિકાર પણ વેચી મારે છે. હવે તો એ સમાજના આગેવાનો જે રાજકારણમાં આગળ વધ્યા છે તેમની મનોવૃત્તિ પણ રાજકારણની જ છે. તે પણ પોતાના સમાજના માણસોને કોટરિયા બોટલથી છેતરે છે. ગરીબના નામે મોટા બની પછી પોતાના ગરીબ સમાજના ગરીબ લોકોનું જ વધુ શોષણ કરે છે. કેવી કરુણતા? આજકાલ આવાસ બાંધકામ, રોડ તથા જાહેર બાંધકામોના કોન્ટ્રાકટ આ સમાજના ચૂંટાયેલા નેતાના સગાવહાલાંના નામે સ્વીકારી લઈ ભ્રષ્ટાચાર પણ કરવામાં આવે છે. તૈયાર આવાસ મળ્યા પણ જાતે થોડા પૈસા કમાઈને સારું ઘર બનાવીએ એ વૃત્તિ હળપતિઓમાં નથી. નળિયું પણ તૂટ્યું હોય તો સરકાર જ નાંખી જાય તેવું વિચારે છે. આજે સૌ પ્રથમ એક જાગૃતિ લાવી આવા વિચારો દૂર કરવા જોઈએ, નહિ તો સાચો ઉદ્ધાર થશે જ નહિ. મદદ એ કાંખઘોડી છે, તે સદા રહેવી જોઈએ. બાળકોએ મફત ભણવાનું છે, તેમને જણાવવું જોઈએ કે ધંધાદારી તાલીમ આપી સ્વનિર્ભર થવાની તાલીમ વધારવી જોઈએ. હવે કેટલા હળપતિ ટ્રક, ટેમ્પો, રિક્ષા, દુકાન તથા વેપાર કરી આગળ વધ્યા છે. તે દિશામાં બધા વધે એવા પ્રયત્નો થવા જોઈએ. સરકારી યોજના ઘણી છે, જેનો પૂરો લાભ ઉઠાવવાની સમજ પણ જીવનને ધન્ય બનાવે છે. આ સમાજના નેતા- આગેવાનોએ ઘનિષ્ઠ પ્રયાસો કરવાની જરૂર છે. મળેલી તકનો ઉપયોગ સમાજલક્ષી હોવો જોઈએ, નહિ કે સ્વલક્ષી.

ચાંદલો કરે, માથે ગલગોટાના ફૂલ નાંખે, આંખમાં કાજળ આંજી નટખટ બની નીકળે. મીઠું મીઠું મજાકભર્યું બોલતી ચાલે અને આનંદી રહે, વાતોમાં મસ્તી- અલ્લડતા દેખાય. પાક રોપતા, કાપતા, ભાત ઝૂડતા, નીંદતા કિલકારી કરે ને ગીતો પણ ગાય. હવેની પેઢીની બધી જ છોકરીઓ સ્કર્ટ બ્લાઉઝ પહેરે, પંજાબી ડ્રેસ, છૂટી સાડી ને કયારેક પેન્ટ પણ પહેરી લે. છૂટો ફરફરતો ચણિયો, નાઈટ ડ્રેસ, મેકસી વગેરે પણ પહેરે છે. આમ કપડાંની બાબતમાં દિવસે દિવસે આધુનિકતાપણું વધતું ચાલ્યું છે. ટી.વી. ચિત્રો અને ચિત્રહારની અસરથી ઘણું બધું પલટાયું છે. હવે કાછડાવાળી સાડી નામની જ રહી છે, જેથી સભ્ય સમાજ જેવા જ કપડાં પહેરવા એ ઘર ઘરની પસંદગી થઈ ગઈ છે. લગ્ન પ્રસંગે કે મેળામાં જતી વખતે ભડક મારતા કપડાં પહેરવાનું વધુ પસંદ કરે છે. અલબત્ત, અલગ અલગ ગામે પરિસ્થિતિ મુજબ ચશ્મા અવશ્ય પસંદ કરે છે. અલબત્ત, એમને જાજરા બનાવી આપ્યા છે, પણ કહે છે કે એમને એમાં ગભરાટ થાય છે. જેથી ઝાડીમાં કે ખુલ્લામાં જવું વસુ પસંદ કરે છે. સાબુ ન હોય તો રાખથી હાથ સાફ કરે છે, અને નહાતી વખતે તળાવનું કાળું મંટોડું શરીરે ઘસે છે. મેળો કે લગ્ન હોય તો ઘણા દિવસથી તૈયારી ચાલે છે. બારણાં રંગી ચિતરાય છે અને ભીંત પર ગેરુ કે ચૂનોના પંજા, ટપકાં, ગણપતિ તથા અન્ય ચિત્રો ચિતરે છે. જયાં રોજ સ્નાન કરે છે તે નાવણિયો પાસે કોઈ વૃક્ષ રોપે છે ને કંતાન- કપડાંથી આડ કરી લે છે.

પહેલાં હળપતિઓની પંચનું વર્ચસ્વ ઘણું હતું. પંચ ન્યાય તોળે, દંડ કરે ને ફરજ પાડે તે માનવું પડતું અને પંચના આગેવાનનો હુકમ માનવો પડતો. લગ્ન પ્રસંગે પણ પંચ દ્વારા માન્યતા મળે તો જ, નહિ તો જ્ઞાતિ બહાર કરી દે છે. અલબત્ત, વિદ્રોહ પણ થતા રહે છે.

હળપતિ મહિલા દેખાવે ઘાટીલી ને કાછડાવાળા રૂપમાં પણ સારી દેખાય. ગામમાં કે દુકાને જાય તો બાલ સમારે, ચાંદલો કરે, માથે ગલગોટાના ફૂલ નાંખે, આંખમાં કાજળ આંજી નટખટ બની નીકળે. મીઠું મીઠું મજાકભર્યું બોલતી ચાલે અને આનંદી રહે, વાતોમાં મસ્તી- અલ્લડતા દેખાય.

આદિવાસી હળપતિનો પોશાક બદલાતો રહ્યો છે. પહેલા પુરુષો ઘૂંટણ ઉપર સુધી ધોતી પહેરતા ને સારા પ્રસંગે ખુલ્લું ધોતિયું પહેરે. કામ વખતે ઘણાં ઉપર ખમીસ ન પહેરે પણ બહાર જવાનું કે સારો પ્રસંગ હોય ત્યારે ધોતી- કફની સાથે માથે સફેદ ટોપી પહેરતા. ગરીબ પરિસ્થિતિમાં કપડાં ખરીદવાની શકિત નહિ, પરંતુ માલિક જૂના અધવાતરા કપડાં આપે તે કોટ સહિત પહેરી બહાર નીકળે, પગમાં જોડાં પણ હોય. તેમજ સ્ત્રીઓ પણ ઘૂંટણ સુધીની કાછડાવાળી સાડી- લૂગડું પહેરે, ઉપર ચોળી અને ઓઢવાનું લૂગડું ઓઢે. વર્ષો સુધી આ ચાલ્યું પછી હાફ પેન્ટ ને શર્ટ જે મેલાઘેલા પણ પહેરી રાખે. હવે તો નવસારી શનિવારી બજારમાં ત્રીસ-ચાળીસ રૂપિયામાં પેન્ટ-શર્ટ મળે તે જ પહેરે. નવા યુવાન છોકરાઓ પેન્ટ-શર્ટ બુશકોટ પહેરે. ઉપર પટ્ટો બાંધે ને મોજાં ભેગાં પગરખાં પહેરે છે. ગમે ત્યાં જવું હોય મોટર સાયકલ પર જ જાય. હળપતિ મહિલા દેખાવે ઘાટીલી ને કાછડાવાળા રૂપમાં પણ સારી દેખાય. ગામમાં કે દુકાને જાય તો બાલ સમારે, પોશાક મોંઘો કે સસ્તો પહેરાય છે. જયાં ખૂબ જ ગરીબી ને દરિદ્રતા છે ત્યાં લોકો રાતે લંગોટી પણ પહેરે છે.

કોઈ પણ હળપતિના ઘરની દિવાલે ચિત્રો કે તોરણની સજાવટ હશે. હવે તો સરકારી પાકાં મકાનો બનતા તેને ફિલ્મી હીરો-હિરોઈનના ફોટાથી સજાવે છે. ઘરની આગળ-પાછળ ફૂલઝાડ રોપે, જેમાં ગલગોટા ફૂલના છોડ હોય જ. ઘરમાં એક ગોખમાં ડબ્બો હોય જેમાં કંકુ, ચીપિયા, ચાંદલા તથા સસ્તા જૂઠા ઘરેણાં હોય જ. અરીસો, કાંસકો, નેઈલપોલિશ, પાવડર હલકા પ્રકારનો પણ રાખે જ. સ્ત્રીઓ પગમાં નિકલના જાડા કડલાં ડાંગી આદિવાસી જેવા પહેરતી, હાથે પણ કડું પહેરતા પણ હવે એ ઓછું થયું છે. પણ, સસ્તા એરિંગ, નાકનો કાંટો, કાજળની ડબ્બી ને પગમાં ઝાંઝરી તો હોય જ. હાથની બંગડી કાચની, રબરની કે પાટલા જેવી પહેરે છે. ગળામાં ચેન, મોતીની માળા ને કાળી સેર પણ મંગળસૂત્રની જગ્યાએ પહેરે છે. લારીમાં આ બધું વેચનારની મોટી ખરીદી હળપતિવાસમાં હોય છે. પુરુષના પગમાં લાંબા મોજા, કેડે પટ્ટો ને કાળા

મૃત્યુ પહેલાં આસન્ન મૃત્યુ અવસ્થામાં છાણથી લીંપેલી કરતી પર ઉતારવામાં આવે છે. પુરુષને સફેદ ધોતિયું તો સ્ત્રીને સાડલો ઓઢાડવામાં આવે છે. પુરુષ મૃત્યુ પામ્યો હોય તો પત્નીને રાંડીસાળો વસ્ત્રો (સાડી) ઓઢાડે છે. સ્વજનો ઠાઠડી (નનામી) ઊંચકીને બહાર કાઢે ત્યાં સુધી બધા સ્વજનો સાથે રડતાં રડતાં જાય છે. મૈયતને વિસામો આપે ત્યાં એક ભાઈ મૃત પતિના માથેનાં કપડાંનો છેડો પત્નીને ઓઢેલ કાપડના છેડા સાથે બાંધે છે, જે પત્ની બાંધેલી ગાંઠ છોડી નાંખે છે. આમ ત્રણ વાર બાંધે છે, ત્રણે વાર ગાંઠને છોડવામાં આવે છે. પછી મૈયતને હળપતિ કબ્રસ્તાનમાં દાટવામાં આવે છે. સારી સ્થિતિવાળા અગ્નિસંસ્કાર આપે છે. સ્ત્રીઓ નદી પર જઈ સ્નાન કરી અન્ય વિધિ કરે છે. ઘરમાં ''હનન' માંડે જેથી સગા-સ્નેહી અન્ય હનનમાં આવે છે. ઘર આવે તે પહેલાં જોરથી રડવાનું શરૂ કરે છે. સ્ત્રીઓ બોલતાં-બોલતાં રડે છે. જેને અહીંની ભાષામાં છેડો વાળીને રડવું કહેવાય છે. બહુ જ હતાશ દુઃખી માણસ ઘણી વાર કહે છે કે, સમી સાંજના મરી ગયેલાનો છેડો પણ કેટલો વાળે? વચ્ચે તો આખી રાત આડી ઊભી છે. ત્યાર બાદ તેરમા દિવસે સૂતક કાઢે છે. જેમાં મૃત માણસની યાદમાં માટીના બે ઘડા, એક જોડ જૂના કપડાં ને એક એક વાસણ ગામને નાકે પાદર પાસે મૂકી આવે છે. ઘરના માણસ તથા નજીકના સ્વજનો રાત્રિ જાગરણ કરીને ભજનો ગાય છે, ને માથાના વાળ ઉતરાવી પુરુષો કેશમુંડન કરાવે છે. કોઈ સારી સ્થિતિવાળા હોય તે સમૂહમાં લોકોને ભોજન કરાવે છે.

આ પ્રજા આજે પણ મોટે ભાગે ગરીબીની રેખામાં જીવે છે. કામ કરે તો જ એ જીવી શકે, નહિ તો ભૂખે મરે છે. મૃત્યુનો શોક ઘણા દિવસ પાળવો એમને શકય નથી. સરકાર તરફથી બે યોજના ચાલે છે, તેને હું પ્રેમપૂર્વક આવકારું છું. હળપતિ મૃત્યુ પામે તો તેને કફન દફન અંત્યેષ્ટિ માટે સરકારી મદદ મળે છે. કેમકે ઘણી વાર આ જીવનસભર શ્રમ કરનાર, મૃત્યુ પામે ત્યારે અંત્યેષ્ટિના પૈસા હોતા નથી, જેથી માલિકની દયા પર પૈસા માંગવા પડે છે. સરકારની આ યોજનાથી ગરીબ પ્રજાને મોટો આધાર મળ્યો છે.

બીજી યોજના છે હળપતિ બાઈની ડિલિવરી (સુવાવડ) પ્રસંગે આર્થિક મદદ મળે છે, તે ખૂબ મહત્ત્વની છે. હળપતિ બાઈ રોજ ધણિયામાને ત્યાં ઘણું કામ કરે છે. ગર્ભવતી અવસ્થામાં પણ કામ છેલ્લા દિવસ સુધી જેમ તેમ કરતી રહે છે. ડિલિવરી થયા બાદ પણ બાર દિવસ બાદ અશકત શરીર સાથે તે પાછી કામ પર લાગે છે.

આ સમયે તેને થોડો આરામ મળવો જોઈએ. સુવાવડ સમયે સરકારી સહાયથી મોટો આધાર મળે છે. જે હાળણ પોતાની માલકણની સુવાવડમાં પૂરા એક માસ સુધી સેવાચાકરી કરે, નવડાવે, બાળકોની કાળજી રાખે, સારાનરસાં કપડાં ધૂએ, તેને પતાની સુવાવડમાં જે મદદ મળે તેનાથી મોટી રાહત મળે છે.

એક ભાઈએ એક વાર વ્યંગમાં કહેલું કે, ''આ સરકાર શું કરવા બેઠી છે? નઈડાં જન્મે ત્યારે પૈસા અને મરે ત્યારે પણ પૈસાની મદદ, આ બધું કયાં જશે?'' ત્યારે મેં કહેલું કે ભાઈ, તમે આ ગરીબ સમાજની વ્યથા, પીડા અને લાચારી જાણતા નથી, એટલે આવું બોલો છો. આ બે પ્રસંગે અવશ્ય મદદની જરૂર છે જ. આવા કુટુંબની વાસ્તવિક સ્થિતિ તમે જાતે જુઓ- અનુભવશો તો જ તેનો ખ્યાલ આવશે અને માનવતાની દૃષ્ટિથી વિચારશો તો જ સમજાશે કે મદદ જરૂરી છે.